

Вдосконалення змісту педагогічної освіти в контексті розвитку громадянського суспільства

У сучасних умовах глобалізації, змін технологій, переходу до і постіндустріального, інформаційного суспільства, коли розвиток людини є головною метою, змінюються вимоги до підготовки майбутніх учителів. Як зазначено в Концепції педагогічної освіти (1998 р.), її основне завдання - «професійна підготовка педагога, здатного забезпечити всебічний розвиток людини як особистості і найвищої цінності суспільства». Відповідно до цього педагогічні навчальні заклади повинні готувати справжнього фахівця своєї справи з широким діапазоном фахових знань, необхідним рівнем професійних умінь і навичок, ґрунтовною психолого-педагогічною підготовкою, вмінням впроваджувати в життя сучасні інформаційно-комунікаційні технології і, безперечно, високою загальнокультурною ерудицією. Майбутній педагог повинен вільно орієнтуватися в складностях суспільного життя, повинен бути не тільки відповідальним виконавцем, а й творчою особистістю, яка б мала педагогічну фантазію, здібності добирати і створювати відповідно до кожної дитини певні навчально-виховні ситуації, який вміє доцільно використати в навчально-виховній роботі існуючий досвід або в результаті пошуків, неординарного мислення запропонувати свій власний оптимальний шлях досягнення поставленої мети. Відповідно до цього постійно зростає вимога до підвищення ефективності розвитку майбутніх педагогів ще під час їх навчання у ВНЗ. Особлива увага має бути приділена виробленню в них навичок виховної роботи в опікунсько-виховному середовищі.

Як відомо, перехід до ринкових відносин приніс безробіття, економічну й виховну неспроможність багатьох сімей, а також їх розпад, суспільну непристосованість і патологічні явища серед дітей і молоді (агресія, насильство, алкоголізм, наркоманія, проституція, злочинність). Думки переважної більшості батьків спрямовані на проблеми виживання, а не виховання та дозвілля дітей, які у вільний від занять час залишаються наодинці з собою, зі своїми проблемами, а тут недалеко й до біди. Зважаючи на це, важливою функцією змісту позаурочного навчально-виховного процесу, поряд із навчальною (задоволення освітніх потреб учнівської молоді), виступає соціально-педагогічна. Виконання останньої забезпечує розвиток процесів виховання, соціального захисту, оздоровлення, реабілітації, соціальної адаптації та організації змістовного дозвілля.

Одним із вирішальних шляхів розв'язання цієї проблеми, як вже було зазначено, є реформування змісту підготовки майбутніх вчителів. Для цього,

зокрема, слід впровадити обов'язковий для всіх майбутніх вчителів курс «Методика виховної роботи». Ще А. Макаренко наголошував: «...Методика виховної роботи має свою логіку, порівняно незалежну від мистецтва і науки роботи освітньої. І те, і друге - методика виховної роботи і методика мистецтва і науки становлять два, більш чи менш самостійні, розділи педагогічної діяльності. Зрозуміло, ці розділи органічно повинні бути пов'язані. Зрозуміло, жодна робота в класі є завжди робота виховна, але зводити виховну роботу їм освітньої я вважаю неможливим...» [2, 99]. Необхідно переглянути і зміст цієї дисципліни, розширити коло питань, які поставлені перед її викладачами виховної роботи потребами сьогодення.

Важливим шляхом удосконалення підготовки студентів до роботи з учнями є координація дій викладачів педагогічних дисциплін та методики викладання фахових дисциплін. Як засвідчує проведене нами дослідження (охоплено 288 студентів), позитивних результатів досягають ті з них, що щільно проводять підготовку майбутніх педагогів до заняття з моделювання фрагментів уроків та здійснення мікроробот з наступним обговоренням. Це спонукає до думки: чи не назріла потреба у створенні інтегрованих методично-педагогічних курсів, наприклад «Технології навчально-виховної роботи».

В останній час усе частіше говорять, що необхідність зміни стосунків між вчителем і учнем, хто навчає та виховує, і тим, кого ми навчаємо та виховуємо. «Ми і педагоги - це не дві окремі сутності, а єдине ціле», - пише президент АПН України В. Кремень, - через зміну парадигми у відносинах учителя і учня і взагалі у ставленні до людини в суспільстві існує потреба в зміні ланцюг неповаги до особистості». Однак, за його думкою, наразі в Україні роботи ВНЗ «студент, майбутній учитель, абсолютно підпорядкований викладачеві. Вони не стали партнерами в навчальному процесі» [1, с. 1]. Ствердженням цього твердження є результати тесту «Конфліктні Ви — чи ні?», проведеного серед студентів різних курсів університетів України за методикою К. Томаса [3, 53-54]. За результатами тесту виявлено групу студентів (22 %), які тактовні, не люблять конфліктів, легко уникають критичних ситуацій, але, якщо комусь потрібна допомога, вони не завжди її надають, чим знижують свій авторитет. До другої групи увійшли студенти (78 %), які є конфліктними особами, настирливо, іноді з порушенням етики спілкування не відстоюють свою точку зору, незважаючи на службове становище чи особисті стосунки. Вони недостатньо обізнані з можливими формами поведінки в конфліктних ситуаціях, у них низький рівень знань дефініції «конфлікт» та її якостей, які характерні для безконфліктної людини. Зрозуміло, що їм у майбутньому буде важко стати партнером з учнем.

Щоб якимсь чином вплинути на виправлення такого становища, ми ті вчили думку майбутніх педагогів з питання: «Які предмети, на їхню думку, найбільше сприяють вихованню «безконфліктної людини?» Позитивним слід вважати те, що, затвердженням респондентів, велике значення в їхній підготовці до подолання різноманітних конфліктів мають такі предмети, як психологія (62 %), педагогіка (70%), методика виховної роботи (38%). Крім того, кожний третій студент згадував спілкування з академнаставником.

Однак, як засвідчують результати дослідження, спеціальне вивчення змісту предметів, які вивчаються у ВНЗ III-IV рівня акредитації, з точки зору їхнього впливу на підготовку студентів до розв'язання конфліктів, рівень підготовки майбутніх педагогів до складного сучасного життя недостатній. Свідченням цього є також думки самих студентів, які вважають, що необхідно введення таких предметів, спецкурсів, які цілеспрямовано готували б їх до життя в соціумі, до безконфліктного існування з самим собою та іншими. Це «Психологія міжособистих стосунків» (71 %), «Конфліктологія» (42 %), «Як управляти конфліктом» (35 %). Особливо слід зазначити сталий інтерес студентів всіх курсів до предмету «Як жити в згоді з собою та іншими».

Слід зауважити: що потреба в предметах, які можуть допомогти майбутньому педагогу жити й працювати безконфліктно, зростає від першого до п'ятого курсу. Це є свідченням того, що студенти, які пройшли три педагогічні практики, які стоять на порозі самостійного професійного життя, відчують потребу у вивченні дисциплін, спрямованих на вироблення умінь і навичок розв'язання різноманітних конфліктів і допомогти їм в цьому можуть вищезгадані дисципліни.

Особливе місце у підготовці студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів повинна займати практика. Це розуміють і самі студенти, які під час опитування (в ньому взяли участь 147 чоловік) про їх ставлення до педагогічної практики, були одноставними: вона «дуже необхідна». Серед пропозицій щодо вдосконалення педпрактики кожний другий п'ятикурсник наполягав на необхідності збільшення її терміну, а також на потребі внесення коректив в її зміст.

Цікавий досвід організації педагогічної практики майбутніх учителів для шкіл України був накопичений у 20-30-ті роки ХХ століття. Студенти протягом трьох семестрів відвідували звичайні й «зразкові» (відкриті) уроки із свого фаху. Вони самостійно давали як епізодичні уроки (по 3-4 на студента), так і серії уроків з цілого розділу програми, що сприяло виробленню «методичної вправності» [4]. Цей момент практики вважався найвідповідальнішим.

У навчальних закладах з підготовки вчителів для українських народних (початкових) шкіл Галичини у міжвоєнну добу ХХ ст. формування майбутнього вчителя відбувалося протягом усього терміну навчання: під час щотижневих «госпітацій» (відвідування уроків), при проведенні пробних уроків з окремих предметів та уроків з різних предметів протягом цілого шкільного дня («цілоденний дежур»), «Госпітації», на нашу думку, мали багато спільного з безвідривною педагогічною практикою, яка існувала не так давно у всіх вищих педагогічних закладах. І сьогодні є цікавий досвід організації навчальної педагогічної практики студентів - майбутніх учителів початкових класів. Наприклад, на спеціальності «Початкове навчання» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича введено наскрізну практику з I по V курс. Викладачами кафедри педагогіки й методики початкового навчання розроблено не тільки її програму з кожного курсу, а й окремо складено програму асистентської практики, для студентів-магістрантів. Тут система безперервної педагогічної практики (як для студентів повного, так і скороченого терміну навчання) складається у виховної практики студентів II курсу; пробної педагогічної практики студентів III курсу; «Перші дні дитини у школі» для студентів IV курсу (повний термін навчання); педагогічної практики у школі студентів IV та V курсів; педагогічної (асистентської) практики у ВНЗ студентів V курсу (магістранти).

Отже, важливою умовою підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до організації навчально-виховного процесу є передбачення навчальними програмами різних видів педагогічної практики протягом усього навчання студентів у ВНЗ. Враховуючи, що для студентів виділяється недостатня кількість місць для проходження педагогічної практики і літніх оздоровчих таборів і нерідко вона відбувається лише на папері, доцільно було б розширити діапазон закладів освіти для її проходження. Так, можна залучати студентів до роботи в центрах дитячої творчості, таборах при школах, реабілітаційних центрах, на дитячих майданчиках тощо.

Враховуючи проблеми сучасного соціально-культурного розвитку України, зміни, які відбуваються у сфері освіти, важливими умовами підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя до виконання всіх функцій, включаючи й опікунсько-виховну (у навчальному закладі та в позашкільному середовищі), є наступні:

- оновлення змісту предметів педагогічного циклу «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи»;

- введення в навчальний план ВНЗ з підготовки майбутніх учителів предметів, які сприяли б покращенню підготовки випускників до життя в соціумі та виконання опікунсько-виховної функції («Опіка дітей і молоді в період трансформації суспільного устрою», «Конфліктологія», «Психологія міжособистих стосунків», «Як жити в злагоді з собою та іншими», «Як управляти конфліктом» тощо);
- переструктурування предметів психолого-педагогічного циклу, збільшення годин для їх вивчення;
- передбачення в навчальних планах безвідривної практики; удосконалення змісту педагогічної практики в літніх оздоровчих таборах; створення інтегрованих методично-педагогічних курсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. Підготовка вчителя в умовах переходу до загально-освітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання // Освіта України. — 2003. — № 42-43. — 10 червня. — С.4-5, 10.
2. Макаренко А. С. Проблеми шкільного радянського виховання // Твори: В 7-ми т. - Т. 5 К.: Рад. школа, 1954. - С. 97-205.
3. Методика оцінки способів реагування в конфлікті (К. Н. Томас) // Богдовская Н., Реан А. Педагогика. Учебник для вузов. - СПб: Питер, 2000. -290 с.
4. Руденко Г. До раціоналізації методичної практики в педагогічних закладах // Комуністична освіта. - 1935. - № 6. - С. 25-32.